

Om Torben Klinting og hans forfatterskab

Af Magne Juhl

I årbogen var i 2012 en omtale af Torben Klinting og Terkel Kristensen under titlen »Jord eller blæk Et kulturhistorisk portræt af to vestjyske bondelærere«. ¹ I denne artikel nævnes kun følgende om Klintings forfatterskab: »Torben Klinting fortsatte som førstelærer, men supplerede sine intellektuelle tilbøjeligheder med et omfattende folkloristisk forfatterskab, der gjorde ham kendt ud over lokalsamfundet. Hans erindringsbog er således udkommet på det dengang landskendte N.C.Roms forlag.«

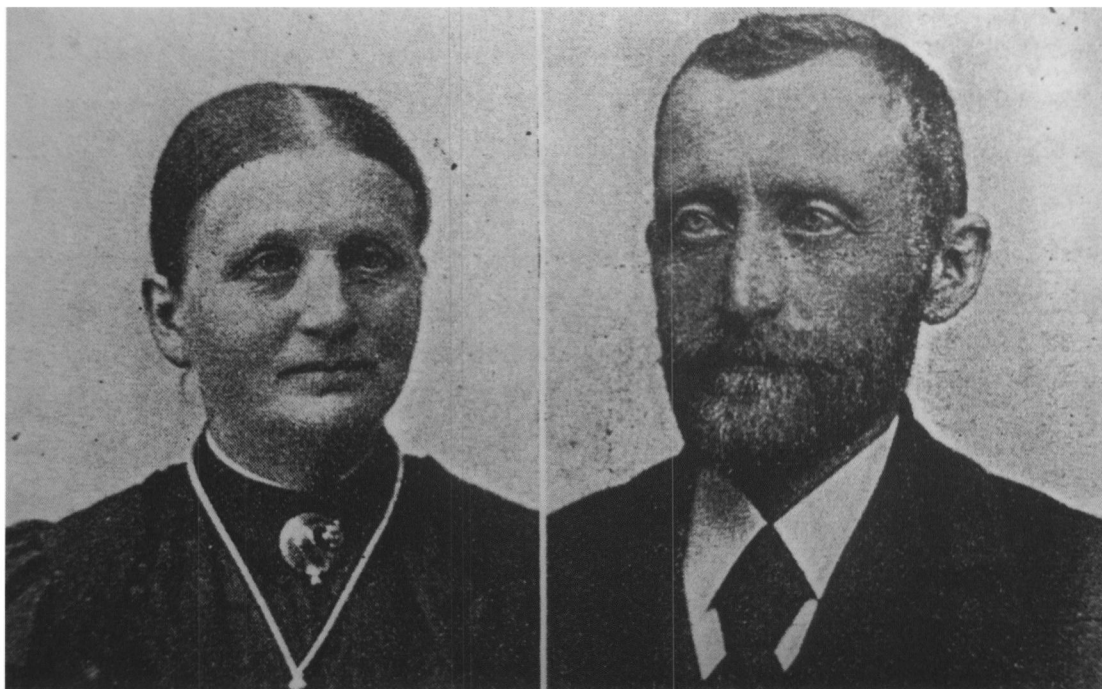
Ved en gennemgang af indholds- og forfatterfortegnelsen i årbogen fra Historisk Samfund, findes Klinting ikke nævnt. Til gengæld nævnes forfatterskabet i H. K. Kristensens nekrolog over Klinting i 1940, ² og Kristensen skriver, at Torben Klinting på sine gamle dage i Nørre Nebel blev en af amtets flittigste lokalhistoriske skribenter. Det var først og fremmest egnens minder om gammelt folkeliv, der optog ham, og på cykel gennemkrydsede han strandsognene for at indsamle oplysninger hos gode fortællere, eller han opsporede gamle breve og lignende. Egentlige arkivstudier gav han sig derimod ikke af med. Allerede før tiden i Nørre Nebel havde han udgivet et par bøger, nemlig »Minder fra min lærergerning i Vestjylland« 1914 samt i 1901 »Den gamle dragon fra 48«. Denne bog blev udgivet

under forfatternavnet Torben Jensen, idet han først antog navnet Klinting i 1904. Kristensen karakteriserede forfatterskabet således: »Klintings bøger er vel ikke alle af lige høj værdi. Men deres vrimmel af småhistorier, små slægtstavler og beretninger om søfart og strandinger gør dem til en yndet læsning på egnen. »Fiskerne ved Nymindegab« er den betydeligste, en fortrinlig skildring af det gamle fiskeri, af dets redskaber, både og bådelaag. Ikke mindst denne bog vil bevare hans navn, når mindet om ham selv, om end sent, er gået i glemme.«

Her skal fortælles mere om forfatterskabet og de enkelte bøger, uden at alle bøger kan gennemgås detaljeret. I det hele taget er det svært at udvælge fra de mange oplysninger, som bøgerne indeholder. Det anbefales læserne selv at studere dem, og forhåbentlig får mange lyst dertil.

Kort om Klinting liv

Især »Under Blåbjerg«, »Fiskerne ved Nymindegab« og »Minder fra min lærergerning i Vestjylland« indeholder oplysninger om hans liv, idet de kan betragtes som erindringsbøger skildrende henholdsvis hans barndom og skoletid, hans ungdom ved fiskeriet samt hans karriere som lærer. Som barn af en klitbonde fødtes han den 28.

Johanne og Torben Klinting. Foto i Bogen Tarbensen-slægten s. 28.

september 1852 i Klinting i Henne Sogn lige øst for Blåbjerg. Allerede da han var fem år gammel, døde faderen, Jens Sørensen (1808-1857), hvorpå moderen solgte gården og fik aftægt i denne, der senere blev Henne-Lønne Fattiggård i Klinting. Moderen, Maren Tarbensdatter (1817-1907) var enke i 50 år. Drengen kom ud at tjene allerede fra 1861, men var hjemme om vinteren de første år. Han prøvede at være vinterlærer og kom på seminarium. I 1879, da han var enelærer i Klinting, blev han gift med Jørgine Frederikke Hansen fra Vittarp i Outrup Sogn, og de fik mindst seks børn. Han var til sidst lærer i Slebsager i Fåborg Sogn ved Varde. Hustruen døde den

15.7.1909 i Slebsager, medens han endnu var lærer der. Han blev gift igen i Odense i 1912 med en søster/svigerinde??? til pastor Bremer i Fåborg. Hun, Estrid Eveline Johanne Wiberg, døde i 1920 i Nørre Nebel. Hun var barnebarn af Wiberg, der var præst i Vester Nykirke og Fåborg.

I to år fra 1914 til 1916 var han bosat i København, hvor en søn var lærer, men Klinting flyttede tilbage til Vestjylland og boede i Nørre Nebel, hvor han døde som 87-årig den 13. januar 1940. Både han og hustruerne blev begravet i Fåborg, hvor en gravsten er bevaret.

Den gamle dragon fra 48

Allerede i 1901 blev denne bog trykt, og selv om den kan læses som en roman, som ved læsning i dag ikke virker gammeldags, så er det beretningen om en spændende skæbne for en mand, Johan Frederiksen, født i Haaby, Høttne Herred i Gottorp Amt så tidligt som den 26. december 1819. Det er lige syd for Egernførde og sydøst for Slesvig. Han fik ikke lært det danske sprog som barn, idet man på egnen talte plattysk. Dragonen endte sine dage i Slesbager i Fåborg Sogn, hvor Klinting da var lærer og har fået de mange oplysninger og nedskrevet dem. For historisk interesserede er det en spændende fortælling om blandt andet livet i Angel lige syd for Dannevirke før 1848, om skolelivet der for en fattig bonde-søn, om livet som herskabskusk på en slesvigsk herregård, om livet som fragtkusk i Slesvig og Holsten, hvor han var fragtkusk hos den da bekendte Johan Mattisen i Itzehoe med kørsel i hele området fra Vejle, Kongeåen til Hamborg med samtidig kendskab til smugleri. Fragtkørslen stod på afbrudt af 2½ års tjeneste som dragon i Itzehoe. Ved oprøret i 1848 efterkom Johan ikke indkaldelsesordren, idet han frygtede at skulle kæmpe i oprørernes rækker. Han blev arresteret, men nægtede at sværge troskab til oprørshæren, og efter kamp med en officer rømte han ved en vagtmesters hjælp. Han kom via Sønderborg og hospitalsophold til hæren i København, hvor han resten af 3-årskrigen gjorde vagttjeneste. Fra 1851 var han kusk i København, først for grev Baudissin (Ulrich von Baudissin, 1816-1892), og siden som fragtkusk, hvor han i koleraåret kørte døde ud af byen. Under

Krimkrigen tog han hyre som sømand først på en tysk brig, der sejlede til England, og siden på en stor udvandrerdamper og sejlede otte gange til New York. Han lærte derved det engelske sprog. Efter et ophold på sin hjemegn, hvor han havde bataljer med den lokale herredsfoged, hvilket resulterede i ny kort tid som soldat og siden ½ års fængsel, idet hans temperament og stolthed var svær at styre, søgte han til Danmark, hvor han, der kunne både dansk, tysk og engelsk, blev arbejdsleder og tolk hos engelske entreprenører ved anlæggelsen af østbanen i Jylland. Dette arbejde standsede ved krigen i 1864, da han i Kolding blev ægtkusk, hvor hans sprogkundskaber og kendskab til militæret udnyttedes.

Efter krigen var han igen hos de engelske entreprenører nu ved banearbejde i Eutin og siden i Rusland, hvor han dog blev træt af russerne: *»dovne og tyvagtige var næsten alle arbejdere,«* så efter tre måneder returnerede han. For endelig at få en uddannelse gik han som 47-årig i farverlære i Hannerof mellem Flensborg og Itzehoe. Han fik lærebrev efter 2½ af normalt fire år, hvorefter han gik på valsen gennem en stor del af Tyskland med afstikker til Italien, Østrig og Tyrkiet samt via Polen og Rusland tilbage. Efter besøg hos sin stedmoder kom han i 1872 til Nørrejylland (her menes Jylland i modsætning til Sønderjylland) og fik arbejde på havnen i Esbjerg.

Senere slog Johan sig på arbejde som entreprenør eller stenmester og stenklover med i perioder mange folk ansat. Han var med til at levere sten fra Estrup Skov til havnebyggeriet i Esbjerg. Han må således have arbejdet sammen med Kristian Hansen eller

Kristian Stenkløver fra Ilsted i Gørding Sogn, idet denne ifølge Tobiassen Kragelund³ havde al stenkløvearbejdet ved bygningen af dokhavnen, og han var fast stenkløver ved anlæggelsen af Ribe-Bramming banen.

Bortset fra et kort ophold som høstkarl i Ditmarsken sammen med vennen Peder Palmblad fra Fanø, hvor Johan blev alvorligt syg af kopper, og en periode ved farveriet på Skrumsager ved Nørre Nebel, var Johan, så længe han kunne magte det, igen ved det grovere arbejde med sten og jord. Han fortæller dog, at af vestjyderne var endnu en del, han ikke kendte, nemlig fiskerne ved Vestkysten, så han anskaffede sig et forår hest og vogn for at bruge et kvart år som fiskehandler. Fiskerne omtalte han således: »Et sundere og fornøjeligere folkefærd har jeg endnu ikke staaet i forhold til.« Mon Klinting har en rolle her? Kanalarbejde og afvanding af Filsø, var han også involveret i. Også i Jylland havde han en kontrovers med politiet, idet han blev mistænkt for at stjæle nogle store stenhamre. Johans tur rundt med en politibetjent i flere dage, før han blev frikendt, og politiet fik en lang næse, er fornøjelig læsning.

Som gammel udslidt arbejder endte han i Fåborg, hvor han kun forlangte en lille plads og ikke kom nogen for nær. Han følte, at tysken trængte for langt frem mod nord, og han nåede ikke at opleve genforeningen.

Kirkebogen i Fåborg, Skads Herred fortæller, at Johan Frederiksen døde den 16. juni 1901 i Slesbager, og han benævntes da ugift stenkløver og 81 år gammel. En gravsten er ikke bevaret.

Meget mere kunne citeres fra bogen, men læs den selv! Den er fortsat værd at læse.

Minder fra min Lærergerning i Vestjylland

Bogen udkom på N.C.Roms forlagsforretning i København i 1914, og den er opdelt i fire afsnit: vinterlærer, hjælpelærer, enelærer og førstelærer, hvor sidste del igen er opdelt i første, mellemste og sidste tiår. Bogen beskriver Klintings overvejelser og erhvervsvalg samt forløbet af hans erhvervsaktive tid som lærer fra at være vinterlærer og enelærer på sin hjemegn, afbrudt af en tid som hjælpelærer, før han endte som førstelærer i Fåborg Sogn.

Som formål med bogen anføres blandt andet, at tidsbilledet måske kan have en smule kulturhistorisk betydning, og måske kan også unge, begyndende lærere hente et og andet gavnligt vink. Desuden håber han at kunne vise, hvorledes de gode bevægelser i tiden satte spor i en heldig udvikling af folkeskolen i hans kreds.

Klintings egen uddannelse omtales i første kapitel, hvoraf fremgår, at han efter at have været vogterdreng og været ved fiskeriet samt forsøgt sig med handel, kom på højskole. Han kom på Jandrup Højskole, hvor forskellige af egnens fremmeligste og dygtigste mænd holdt foredrag. Især mindes han pastor Helms, der talte om kirkebygninger (Helms skrev siden en stor bog om tufstenskirker). Ni til ti af eleverne fortsatte efter vinteropholdet sommeren over på højskolen for at uddanne sig til vinterlærer, og som lige fyldt 18 år bestod Klinting prøven for vinterlærere i Jerne Præstegård hos provst Assens, der modtog dem »glubsk« og foreslog dem i stedet at tage hjem og tærsk. Følgende attest gav Assens: *»Torben Jensen (Klinting) er ved en i dag afholdt prøve funden nogenlunde*

Et udvalg af Klittings udgivelser.

antagelig til at være lærer ved en af provstiets skoler. Dog helst for mindre børn. Han kan synge.» Klitting beskriver i bogen, at attesten var sand og træffende, men det synes først at være senere, at dommen var således.

Under den første tid som vinterlærer i Outrup boede Klitting hos sognerådsformand Chr. Mathiesen i Vittarp. Denne havde selv været vinterlærer og var egnens mest oplyste bondemand og var en banebryder på flere områder. Han holdt en række landøkonomiske skrifter og skrev selv artikler. Han havde også en bogsamling så stor, og den fik Klitting stor fornøjelse af. Han skriver, at især Thyregod og Anton Nielsen

kunne han forstå. Disse forfatteres værker er i dag kendt som skolelærelitteratur, men værdien heraf må vi ikke undervurdere, hvilket ses tydeligt af Klittings omtale.

Mathiesen rådede også Klitting til i sommeren 1871 at komme på Staby Højskole, der var oprettet for at uddanne vinterlærere. Her oplevede Klitting et godt kammeratskab, og opholdet gav også mere selvtillid, der hjalp i vinterlærerarbejdet den kommende vinter, hvor tanken modnedes om at blive lærer. Det blev han dog ikke før end efter i alt fire vintre i Vittarp med visitats af først provst Assens og siden bispevisitats med indbydelse til bispemiddag i præ-

stegården, hvor Klinting fortæller, at alle var lettede, da bispen i embedsbogen havde skrevet, at han var tilfreds med det alt sammen, og »Jeg var nok kun vinterlærer, men jeg indkasserede også min Part af Fortjenesten ved den vellykkede visitats.«

Klinting valgte Jelling Seminarium, hvor han gennemførte sin læreruddannelse, og herom skriver han kun en enkelt side, idet »seminarieliv er så vel kendt, at en Skildring deraf her vil være unødvendig for at fylde den Ramme, jeg har tænkt mig.«

I en kort periode var han hjælpelærer i Møborg ved Lemvig, hvor der var spændinger mellem den missionske præst og den grundtvigianske skolelærer, som Klinting skulle være hjælpelærer for, og »man havde den gang ikke lært, at »Perlen er god, hvor den findes« I hver lejr troede man at have forpagtet den rette og sande tro, og man havde et beklageligt skuldertræk tilovers for de andre.«

Klinting skønnede ikke, at hans indsats i Møborg havde haft nævneværdig betydning for skolen der, men den fik desuagtet stor betydning for ham blandt andet ud fra erfaringerne med de to trosretninger og de vanskeligheder, de skabte for sognet. Det korte afsnit om hjælpelærerhvervet sluttes af med en halv side om den følgende militærtjeneste i Fredericia i 1878.

Til gengæld er udførligt beskrevet, hvordan det var at blive enelærer i Klinting Skole i Henne Sogn, hvor han selv havde gået i skole, og hvor der nu var omkring 100 børn, som han skulle undervise fordelt på to klasser. Det var ikke uden betænkning, at han modtog ansættelsen, men det kom til at gå godt.

I kapitlet omtales en skolekone, idet der i

skolen var indrettet et fag til beboelseslejlighed for en fattig gammel kone, der holdt skolestuen ren, fyrede i kakkelovnen og nød derfor fri bolig og brændsel af kommunen. Der var gamle koner nok, der var rede til at rykke ind, når pladsen blev ledig. Den var som et asyl for enligstillede kvinder, der havde lidt skibbrud på livets sejlads, og som frygtede sognets fattighus, der stod rede for dem. Siden kom fattiggården, og den frygtede de endnu mere. Skolekonens rolle, som næppe er nutidens læsere bekendt, er værd at se på. Er der i Ribe Amt andre steder, hvor sådanne er omtalt? Hun synes at have haft en ikke ubetydelig social rolle over for børnene, og Klinting har tilsyneladende også været ked af, at hun måtte flytte ud, da der skulle indrettes lejlighed til ham som fast lærer i Klinting, hvor han blev gift 14. oktober 1879 efter at have sørget for at opfylde sin enkeforsørgelsespligt og fået attest af provsten. Forsikringen kostede en tiendedel af embedets pengeløn, og forpligtelsen gjaldt for livstid.

I Klinting gik arbejdet som lærer med forskellige udfordringer blandt andet betinget af, at han var kendt af alle. Det mest trykkende forhold var de fleste hjemsmanglende interesse for skolens arbejde. Der var dog i Klinting mange hjem, der støttede ham i hans gerning.

Da lønnen var for lille og arbejdet for stort, måtte han ud på »Embedsjagt« eller på »polsk tiggergang«, idet det var en ydmygende gang omkring til de enkelte medlemmer af et sogneråd. Herom fortæller Klinting så nogle pudsige oplevelser, og det endte med, at han fik lærerstilling ved Slebsager Skole i Fåborg Sogn fra 15. marts

Slepsager Skole i Fåborg Sogn. Foto i privat eje.

1882. Han havde fået indtryk af, at Fåborg var mere end et fattigt hedesogn. Det var et sogn i opkomst, og der var gode fremtidsmuligheder. Jorderne var slet ikke så fattige, men folk forstod blot ikke at dyrke dem.

Han indleder kapitlet om livet som første lærer med, at hans første indtryk af Fåborg Sogn som et sted med gode fremtidsmuligheder kom til at passe godt med de erfaringer, han høstede ved at leve der.

Befolkningen bar vidne om sparsommelighed, men tillige om arbejdskraft og virkelyst.

Rig og fattig fulgtes ad i det daglige arbejde, og den ene var den andens ligemand. Man opholdt sig i samme stue og spiste af samme fad.

Allerede på anden side af kapitlet fortælles om, at den i hedeegnene almindelige husflid var af stor betydning i Fåborg Sogn.

Der holdtes mange får, og ulden blev udnyttet. Det samme var tilfældet med en masse revlingeris, der egnede sig godt til fejekoste og karskrubber. Kostebindingen var fortsat i Klintings tid en god indtægtskilde. Fremstillingen af jydepotter skete også i Fåborg, og da Klinting kom til sognet, gik der store beløb ind i hjemmene gennem pottehandelen.

Skolen i Slepsager var ved ankomsten noget forsømt, men lærerparret fik flere beviser på, at sognerådet og befolkningen vil hjælpe til, at de kunne føle sig hjemme.

Hvad Klinting så i Slepsager Skole og i sognets biskoler, da han begyndte sin gerning der, lignede vel det, man så de fleste steder på landet, og efter den indledning beskriver han i bogen levende børnenes dans og leg samt slagsmål og brug af øgenavne.

Hvervet som kirkesanger omtales også, herunder hvordan han måtte dele sin tid mellem skolen og kirken, der begge så vel som præst og lærer stod befolkningen noget fjernt. Folk havde vænnet sig til at styres fra oven, og de gjorde ikke mere ved deres kirke og skole, end de var nødt til. Navne som folkekirke og folkeskole var ikke meget i brug. Man talte om statskirke og almueskole, og folk levede trygt under statens forsorg.

Det var dog ikke ensbetydende med at folk ikke kom i kirke.

Klinting var forarget over ofringen i kirken, og han fandt, at der trængtes til reformer. Dog fandt han det klogest at tie i begyndelsen.

Han indførte foredragsvirksomhed i sognet, hvilket gav anledning til forskellig modstand herunder fra præsten, som dog kort efter blev forflyttet.

Kroen havde været sognets centrale samlingsplads, men da pladsen blev for lille, blev et forsamlingshus bygget sommeren 1887. Det blev bestemt, at der ikke måtte udskænkes berusende drikke i forsamlingshuset, selv om afholdssagen slet ikke var fremme i Fåborg på det tidspunkt. Det kom den, og Klinting valgte at blive afholdsmand. I forbindelse med forskellige foreningsdannelse vågnede folk, men gik til forskellige lejre. »Ingen fik længere lov til at sove. Hvad enten man havnede i den ene eller anden politiske lejr, om man syntes bedst om den grundtvigske retning eller om indre missions --.« Klinting glædede sig ved, at folk vågnede og begyndte at interessere sig mere for kirke og skole, og han gjorde sit til, at folk kunne se, at deres skole ikke var en statsskole. Selv samlede han

ungdommen til oplæsninger, og der var tit 40 til 50 tilhørere, mest unge, idet en del ældre også gik med, måske for at støtte en efter deres mening god bestræbelse. Disse ungdomsmøder strakte sig over ca. 20 år og stoppede, da gymnastikken optog de unge, og da præsten holdt karle- og pigemøder.

Biskolerne blev nedlagt og vinterlærerinde blev ansat i stedet for vinterlærer. »Vi fik vor formodning stadfæstet, at en kvinde ikke blot har bedre naturlige betingelser for at sætte småbørn i gang, men hun kan tillige få betydning ved, at hun kan undervise i håndgerning. Og her (specielt for Fåborg?) skulle pigerne i stedet for at lære at brodere og lave blonder og mellemværk først lære det vigtigere: at sy linned og strikke strømper.« Den gamle kvindelige husflid kom dog, efter Klintings mening, til at lide derunder, idet mødrene fandt det mageligst, at skolen lærte pigerne at sy og strikke, at hækle og brodere. »Nu ruller pengene ud af hjemmene og fabriksvarerne føres ind.«

Måske var det også gået sådan uden håndgerning i skolen, kan her indvendes.

Efter det første tiår følte Klinting, at han havde vundet forældrenes tillid og derfor havde han meget frie hænder.

Under omtalen af det mellemste tiår indledes med omtale af opsving i landbruget og om forholdene i sognet, hvor Klinting selv i over 20 år drev landbrug ved siden af sin lærergerning. Både konen og børnene deltog i landbruget. Flere gange fik Klinting præmie for ypperlig dyrkning af husmands-lodder, og selv kom han med til at bedømme andre husmandsbrug. Han så, hvordan husmanden vågnede, men konstaterede også, at man præmierede manden, mens

*Familiegravstedet på
Fåborg kirkegård.
Foto forfatteren.*

det i de fleste tilfælde var konen og børnene, som fortjente præmien. Som den første lærer i landet fik han lån til opdyrkning af hede og mose.

På et tidspunkt vaklede han mellem at frasige sig landbruget eller skolen, men det blev skolen, der sejrede. Forbedringer af skolevæsenet i sognet indførtes med bygning af nye skoler og lærerboliger i 1901. I Slesbager byggedes først i 1903 ny skole, hvorefter den gamle skole med jordlod blev solgt, og Klinting opgav da helt landbruget.

Klinting nævner, at han havde været streng i sine fordringer til børnene om at holde orden og om at lyde, »men når de bliver ældre, vil de nok tilgive mig.«

Det er i dag også tankevækkende at læse følgende: »Nu spytter børnene ikke længere i stuerne hjemme, heller ikke i Skolen eller i Kirken. Jeg behøver ikke engang at sige til dem, at de ikke må spytte på Gulvet.«

Nationalforeningen til tuberkulosens bekæmpelse agiterede mod spytning, som synes at have været et stort problem.

Hustruens død i 1909 dvæler han ikke ved, »thi det er jo saaledes, at smaa sorger taler, de store tier. Jeg ønsker blot at antyde, hvor svært det er for en Lærer at gaa til sin Gerning i Skolen, når han er ængstelig og bedrøvet. Glade børn, som jubler over Livet og Tilværelsen, og den nedbøjede Lærer, der tænker på sin lidende hustru, kan have stor vanskelighed ved at få en skoledag til at gaa, som den bør.«

Han nævner ikke, hvornår han sluttede sin aktive karriere som lærer. Side 141 nævner han, at han i sit 60. år har foretaget et indledende skridt til at trække sig tilbage og holder en hjælpelærer. Ifølge bogen om Fåborg Sogn⁴ skete det 1. oktober 1914. Da havde han været lærer i sognet i 32½ år.

*Maleri af Laurits
Tuxen.
Tilhører museet i
Nymindegab.*

Vestjyske Skildringer

Bogen blev udgivet i 1925 på fhv. lærer L.P.Pedersens forlag, Kostræde pr. Lundby. I forordet skrives i et citat af H. F. Feilberg der levede fra 1831-1921: »Historien er ikke blot Navne og Aarstal, men Fortælling om levende Menneskers Liv, om Viljer, der mødes og strides, om håbende, frygtende, grædende, jublende Menneskehjerter, og naar man mindes dette, faar historien en egen magt til at oplyse, advare, raade og trøste.«

Bogens indholdsfortegnelse giver et overblik over de forskellige fortællinger og emner. Fattige folk på heden er den gamle Saras fortælling, som hun som 84-årig har givet Klinting om sit liv på heden. Derpå følger oplysninger om jydepotter og lyngkoste indsamlet dels ved selvsyn og dels fra

gamle pottekonere og kostebindere samt pottemænd. Kapitlet om gilder handler om forskellige skikke ved gilder, hvoraf nogle ikke længere kendes. Det gælder f.eks. bindegilder og hønsegilder. Men gilder, der stadig kendes, foregår i dag helt anderledes, end dåb, bryllupper og begravelser foregik tidligere. Overtro, skæmt og alvor omtales i et kapitel, der efterfølges af et med titlen »Vid og lune«, hvor indholdet synes lidt tilfældigt med småhistorier og nærmest sentenser, og det afløses også af slutkapitlet om ordsprog, tro og tankegang.

Fiskerne fra Nymindegab

I 1926 blev denne bog, som siden flere senere bøger, udgivet af Viggo Nielsens Boghandel i Nørre Nebel. Dr. phil. A. C. Johansen fra Hellerup, der selv havde skre-

*Standen ved
Nymindegab. Maleri af
Laurits Tuxen.
Tilhører Nymindegab
Museum.*

vet en bog i 1913 med titlen »Om Forandringer i Ringkøbing Fjords Fauna«, skrev forord til bogen med bl.a. følgende: »Bogen indeholder en mængde Oplysninger vedrørende Fiskeriet ved Nymindegab i tidligere Tid, særlig i sidste Halvdel af forrige aarhundrede. Disse Oplysninger, der er indsamlet med Omhu og Sagkundskab, er velkomne bidrag til vort Fiskeris Historie. Ved siden deraf indeholder Bogen en række Skildringer af Fiskernes daglige Liv og Færden i egnen omkring Nymindegab. Disse Skildringer, der nærmest maa ses under Synspunktet: Folkeminder, har dels en almindelig kulturhistorisk interesse, dels en speciel lokalhistorisk Interesse for Befolkningen i den pågældende Egn.«

Torben Klinting havde selv god forudsætning for at skildre forholdene, idet han i sin

ungdom tilbragte tid som drejer ved Nymindegab. »Som Dreng og som Tredjedrejer havde jeg meget at lære. Fordrejereren satte en ære i at have dygtige og lydige folk, og der blev ikke sparet paa Vejledning og Irettesættelse. --- Jeg delte Bod med Føreren for Baadelaget og en anden Fisker samt de to Esepiger. De opdrog alle paa mig, og selv om Midlerne var meget forskellige, så var de enige om Maalet, at uddanne mig til en dygtig Drejer ---. Vor Føde var sund og nærrende, men meget ensformig: Brød og Fisk, Fisk og brød. Fisk til Frokost, til Middag og Aften.«

Her under hvervet som drejer, der bestod i at fange sild i fjorden til madding til havfiskeriet, så Klinting, hvordan forholdene var for fiskere og fiskerpiger. Han så også, hvordan fiskerboderne var bygget og blev brugt,

så ud fra hans bog kan man få et godt indtryk heraf. Beskrivelsen af fiskerboderne er så udførlig, at boder næsten kan bygges ud fra den.

I 1869 var han sammen med andre yngre drejere med en flok fiskere og fiskerpiger til folkemarked i Ringkøbing for at søge tjeneste. Det var jo almindeligt i sommerperioden, hvor fiskeriet lå stille, at søge arbejde i Sønderjylland eller østligt i Jylland, og det skete på folkemarkeder i Ringkøbing og Ribe. Selv fik han ikke arbejde: »Jeg fandt Markedet meget kedeligt. Ingen ønskede at leje mig, og ingen vovede jeg at tilbyde min tjeneste«.

Som drejer skulle han også prøve at være med på en havtur for at fiske på havet, men det blev også den eneste tur, idet det blæste op, og han blev søsyg.

Fiskerpigernes eller esepigernes forhold beskriver han udførligt. Og nogle af dem fortælles der mere om. »Ane Jensen var en ældre fiskerpige. Hun havde hjemme på Klegod, og var af en gammel fiskerslægt. Det første år, jeg var drejer ved Nymindegab, var vi i bod sammen. Hun havde lovet min moder at se efter med mig og hjælpe mig under vanskelige forhold, og hun holdt sit løfte. Hun var mig i moders sted og sørgede godt for mig ---.« Hun blev gift med Anders Terphede (Christensen), der imidlertid havde en svaghed for spiritus. De flyttede senere til Esbjerg som så mange andre fiskere. Klinting nævner »Deres historie skal ikke skrives. Den ville vise for stærkt lys og for dyb skygge.« Historien vil dog her blive uddybet senere under omtale af Tarbensenslækten.

Foruden om fiskeriet, drejerne bedrev

Billede fra bogen »Under Blaabjærg« viser Torben Klinting på vej ned af Blåbjerg.

ved Nymindegab og fiskerne på havet med farerne forbundet hermed, fortælles i bogen om fiskerne på landet ved landbruget og ved redskaberne. Der fortælles også om fiskehandelen med salg til bønderne, til salterierne samt salg af saltet og tørret fisk samt en række andre forhold som bådebyggeri og transport af mursten, tømmer, tørv og hø.

Det er ikke uden grund, at H.K.Kristensen i nekrologen over Klinting skriver, at det nok blev hans væsentligste bog.

Under Blaabjerg. Vestjysk Undervisning

Denne bog udkom i 1928 på Viggo Niensens forlag i Nr. Nebel. Selv skrev han i forordet følgende: »Gennem mine Barndoms minder skildrer jeg vestjyske Forhold i aarene 1860-67, og i Forbindelse hermed har jeg tilsigtet et Forsvar for den vestjyske Skoleordning ved at skildre min egen Skolegang og Konfirmation og ved at drage Slutninger af mine Erfaringer under min Lærervirksomhed i vestjyske Skoler fra 1870 til 1914.«

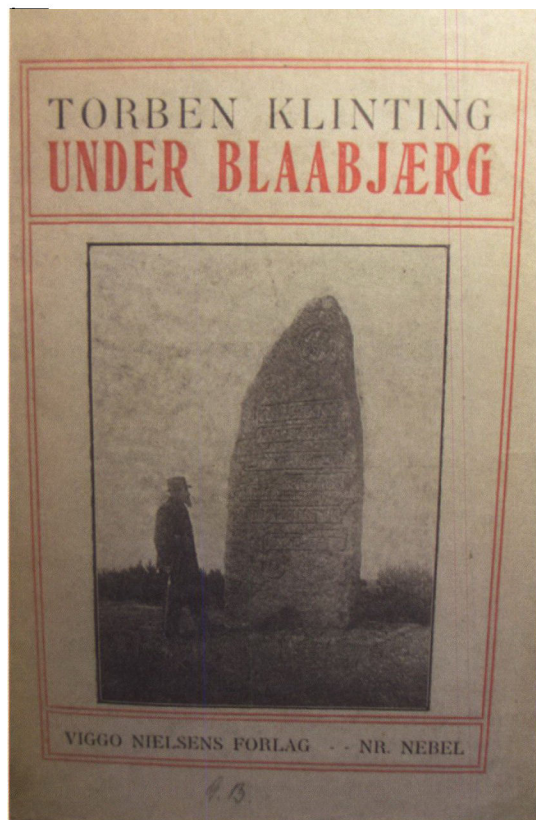
Pastor Richter fra Vejen skrev på opfordring også et forord, og herfra kan citeres: »Her er en Mand, der har oplevet noget, mens Barndomsaarene henrandt under jævne Kaar, som en lille vestjysk Bondedreng på en afsides Egn kender dem. Og hans Syn på Skolens betydning for Barnet kunne mange i vor Tid med dens Fagtrængsel og Eksamensforgudelse have usigeligt godt af at tilegne sig.«

Indholdsfortegnelsen fortæller naturligt om de forskellige faser, idet der efter omtale af Blåbjerg er en fortælling om, hvordan han som barn ved Nymindegab var ved at drukne, men blev reddet. Siden er afsnit om tre forskellige tjenestesteder, nemlig hos vagtmesteren, hos Bendiks og hos strandfogden. Vintrene hjemme hos moder fylder et afsnit og desuden er omtale af henholdsvis skolegang, konfirmation samt til sidst et fælles afsnit om hjem og skole, hvor hans overvejelser over skolens udvikling og aktuelle status afvejes over for den gamle vestjyske ordning, hvor der stort set kun var skolegang om vinteren. Måske kunne afsnittet stadig være et oplæg til diskussion for nutidens lærere, selv om der er sket meget siden. De vil dog ganske givet give Klinting ret,

når han skriver, at i skolen og kirken var det remsen, det gjaldt om. I modsætning hertil stod min moders enfoldige undervisning. Om end målet var godt og rigtigt med konfirmationsforberedelsen, var vejene eller midlerne til at nå det, mere eller mindre forfejlede.

De tre tjenester, drengen havde, er godt beskrevet. Vagtmesteren var Martens i Hennebjerg, og han var gået fra militærvæsenet til landbruget. Han karakteriseres af Klinting som en ejendommelig mand og officer til fingerspidserne. Dette hjem var ikke typisk for et bondemiljø, og der spistes med dug på bordene. Klinting skriver selv, at en hyrdedrengs stilling ikke er at beklage, hvis han har den lykke at vokse op i et godt hjem, eller han kommer til at tjene hos gode og forstandige folk. Min moder havde gjort et godt valg, da hun valgte vagtmesterens hjem til mig den første sommer, jeg skulle ud at tjene.

Det næste sted var anderledes, idet der hos Bendiks i Klinting var et lavloftet og lille hjem. Bendiks sled med sine stude i den lette, sandmuldede jord. Der var god hede og mose; men der groede lyng, pors og gråris, og der kunne studene ikke trække ploven. Den gamle bedstemor i hjemmet, Ane Marie Gødesen på 70 år, forstod på en stilfærdig måde at rette på de vanskelige forhold, og Klinting tilføjer »det forstår jeg nu. Jeg var kun et barn; men hendes gamle viser, rim, remser og ordsprog lærte jeg, og når jeg siden hørte dem i Vestjylland, hvor de sikkert har holdt sig længst og været anvendt i daglig tale, eller jeg læste dem i bøgerne, disse ejendommelige, gamle leve-regler for små og store, rige og fattige, glade

Billede fra bogen »Under Blaabjerg« viser Klitting stående på bjerget.

og bedrøvede, da har jeg tit tænkt på gamle bedste, der fik så meget at betyde for mig, mens jeg var barn.« I bogen har Klitting sat det mindesmærke over hende, som han nævner, ikke blev sat på hendes grav.

De følgende tre år var Klitting hyrdedreng hos strandfogeden i Henneby, der er den vestligste by i Henne Sogn, nemlig ved Filsøs nordvestligste bred og ved foden af Blåbjerg. Der var mager sandjord, meget flyvesand, dårlige veje og gammeldags huse og gårde. Var ikke Filsø, Vesterhavet, Henne Strand, Henne Klitter, Blåbjerg Klitplantage

og Løvklinten, da var her ikke til at leve. Især redningsvæsenet gav anledning til god fortjeneste for alle, og Klitting fortæller om strandinger og strandvagt samt andet, som var strandfogedens arbejdsområder. Strandfogeden hed Peder Nielsen men kaldtes Per Røgter, og han var tillige gårdmand, skibsbygger, tømrer, snedker, klitfoged og havde flere bestillinger, men havde aldrig stået i lære ved noget. Områdets natur og hugormene beskrives i afsnittet, hvor Filsø i dens daværende form også gav mange oplevelser til hyrdedrengen. Han skriver, at søen år for år blev mindre, og hvad mon han ville have sagt i dag, hvor søen er ved at blive genetableret?

Bogen er nogle steder, ja ikke blot i kapitlet om opholdet hos Bendiks men også senere, forsynet med så mange ordsprog og talemåder, at det kan virke lidt trættende. Omvendt er de på den måde bevarede for interesserede. Det må være folkløse, der er gemt for nutiden.

Fra Jyllands Vestkyst

Bogen udkom i 1930, også på Viggo Nielsens Forlag i Nørre Nebel, og i stedet for forord, indledes bogen med Harvid Klits digt på tre vers »Stormænd ved havet«. Af indholdsfortegnelsen ses, at der er tale om en række små historier, der er inddelt efter forskellige temaer: træk af kystboernes liv og tankegang, på fremmed kyst, redningsforetagen-

Torbén Jensen
 Dik med hyl. Bevilling af
 1904 28. Anv. til Tilladelse til
 at foretage:
 Torben Klinting
 D. K. H. H. H.

Teksten fra kirkebogen, der viser Klintings dåb

der, oplevelser til søs, Hans Høys sange, skibsfarten på Nyminddegab, og til sidst blade af skippernes historie, der omfatter hele 35 historier, nemlig for hver sin skipper.

Kilderne til historierne nævnes af forfatteren på bogens sidste side. Der er tale om forskellige meddelere, og der er uddrag af gamle breve, skibsjournaler, søfartsbøger, dagbøger, levnedbeskrivelser og fra lokale blade m.m.

For slægtsforskere eller blot slægtsinteresserede kan der være tale om en guldgrube. Tilsvarende for søfartsinteresserede. Her

skal blot nævnes skipper nr. 19, Anders Christian Jensen, der sejlede i nogle år på Ringkøbing, hvorpå han tog på langfart. Siden fik han styrmandseksamen, og i 1875 blev han skipper på Margrethe Høy. Med dette skib forliste han på en rejse fra Hull til København i december 1880 og omkom, 42 år gammel. Der er mere udførlige oplysninger om hans og familiens skæbne med en rørende beskrivelse af Klintings besøg hos enken. Om Anders C. Jensens afstamning og slægt oplyses mere nedenfor under Tarbensen-slægten.

Mindeord om Lærer J. Andersen

Bogen blev trykt hos Viggo Niensens forlag i Nørre Nebel efter lærer Jeppe Andersens død i juli 1930. Indholdet er bidrag fra forskellige samlet af Klinting, som også redegør for Jeppe Andersens liv som lærer i Lønne fra 1878 til 1892, hvorpå han var lærer og kirkesanger i Nørre Nebel til 1919. Han var desuden i 36 år fra 1894 til sin død sparekassedirektør i Nørre Nebel.

Lærer Andersen var en god kammerat for Klinting både i ungdommen og senere. »Vi havde den store glæde, da vi mødtes i vor alderdom, hver præget af sine oplevelser og af sine erfaringer, at vi i det lange løb ikke var vokset fra hinanden, men delte fælles syn på mål og midler for lærergerningen.«

Mere interessant synes dog Klintings beskrivelse side 68 i »Minder fra min lærergerning« af hjælp og støtte fra Jeppe Andersen samt også lærer Rølle i Kirkeby, da Klinting var enelærer i Klinting. Andersen levede og virkede da under lignende forhold som Klinting »og havde megen gammel Fordom at kæmpe med. Forholdene i Lønne var ikke meget forskellige fra Forholdene i Klinting. Også Andersen var meget trykket ved at mærke Befolkningens LigeGYldighed for Lærerens gerning. Vi plejede igen Raad sammen.« Andersen søgte til Nørre Nebel og Klinting til Slebsager i Fåborg.

Thorv. Lodbergs: Tarben-Slægten fra Klitten. Et uddrag ved Torben Klinting

Bogen er trykt i 1932 og en genudgivelse stammer fra 1980, trykt i Fahlen. Forordet er af Klinting, og her nævnes, hvordan Thorvald Lodberg i sommeren 1930 for-

ærede Klinting en bog med titlen »Forarbejder til en stamtavle over Tarbenslægten fra Klitten« (heri var også et forord). Klinting beklager, at han må nøjes med at foretage et stærkt begrænset uddrag af Lodbergs materiale, men at forarbejdet vil blive gemt hos Klinting eller hans efterkommere. Selv har Klinting suppleret uddragene med autentiske oplysninger, og det gælder i særlig grad slægten i Klegod og Klinting-slægten.

Torben Klinting døbt selv Tarben og ikke Torben. Han skriver side 27 i Tarbensslægten, at der i kirkebogen står Terben, men det læses nu som Tarben, og det er også mest naturligt ud fra moderens efternavn.

Han er på moderens side ud af Tarbensslægten på Holmslands Klit, i øvrigt som forfatteren af denne artikel.

Klinting fortæller, formentlig med Evald Tang Kristensen⁵ som kilde »Torben Pedersen (i Klegod) og Peder Christensen Lodberg i Søndervig var de initiativrigeste mænd i sognet, da herregården Søgård ved enkefru Susanne Ammidsbølls død, kom til auktion, og det skyldes dem, at Søgårds fæstere blev selvejere.«

I afsnittet om Klinting-slægten nævnes, at Klintings farfar, Eske Pedersen, der var født i Lunde Sogn, blev sømand og blandt andet var med til at sejle slaver fra Guineabugten til Amerika. Han fortalte om slavernes grusomme behandling, og at han blev ked af sømandslivet, hvorefter han blev landmand i Klinting på gården, hvor Torben Klinting fødtes. Denne sømandshistorie kunne have passet ind i historierne i »Blade af skippernes historie« i »Fra Jyllands Vestkyst«, selv om farfaderen ikke var skipper.

Skolebillede fra Kirkeby i Henne Sogn. Foto i privat eje.

Da hele denne bog, »Tarben-slægten«, drejer sig om slægtsoplysninger, må det være tilladt at bruge mit eget udbytte af bogen som eksempel på, hvilken guldgrube bogen er for Tarbensen-efterkommere, hvoraf en mere kendt var Knud Ree, der var redaktør på Vestkysten og er nævnt side 15 i bogen.

Tarben eller Torben Pedersen, der var med til at købe Klittens gårde, er min tip-3oldefar, og hans gård blev siden overtaget af en svigersøn, Jens Andersen, hvis eseboder i klitterne ved Klegod gav navn til en lokalitet der med navnet »Jens Andersens Boder«, som nu næsten er glemt. Flere børn af Jens Andersen og hustruen er omtalt i Klintings bøger.

Den Ane Jensen, der var i moders sted for Torben Klinting i esehytten i Nymindegab, og hvis videre historie ikke skulle fortælles i »Fiskerne i Nymindegab« var søster til min oldemoder, Mette Bollerup Jensen, der også var esepige. Senere blev Mette vinterlærerinde i Kirkeby i Henne Sogn på samme tid, som Torben Klinting var lærer i Klinting i samme sogn. Som Mette Skuellærer er hun vist på et skolebillede fra 1878 i Kappelskovs bog om Henne Sogn.⁶ Selv erindrer jeg, at vi i Esbjerg i 1950'erne besøgte Ane og Anders Terphedes datter, Mette Margrethe Christensen, altså min farmors kusine, der var gift med fiskeeksportør Niels Hansen Enevoldsen, som efter Anden Verdenskrig

fik en meget stor bøde for at eksportere fisk til Tyskland under krigen, selv om det var noget, han også havde gjort tilsvarende før krigen. Politikken havde et større stykke om ham og hans eksportvirksomhed den 7. juni 1931.

I bogen »Fra Jyllands Vestkyst« var fortællingen om skipper Anders Christian Jensen, der forliste med skibet Margrethe Høy. Om ham står i denne bog, at han er født på Klegod, Holmsland Klit i 1838 som søn af husmand og fisker Jens Andersen og hustru Mette Margrethe (Klinting nævner ikke efternavnet Tarbensdatter). Der står også at A. C. Jensen begyndte som fisker ved Nymindegab ligesom sine brødre og søstre: Martin, Tarben, Laust, Ane og Mette, så her fås yderligere oplysninger om familien i Klegod.

I Tarbensen-slægten er side 14 til 16 en oversigt over de mange søskende.

Træk fra Vestkysten

Denne sidste bog af Klinting blev udgivet i 1934 på Viggo Nielsens forlag i Nr. Nebel.

Der er ikke noget forord eller redegørelse for kilderne til historierne bortset fra det, der nævnes i nogle af fortællingerne. Dog fortæller Klinting udførligt om, hvordan han har fået breve fra Marie Schack, der er hovedpersonen i bogens hovedfortælling, »En skipperenkes erindringer«, og det er en spændende historie om en stærk kvinde, som blev gift to gange. Først med en skipper, der døde af sygdom, og siden med en mejerist, der også blev syg. I begge ægteskaber var der økonomisk nød, som hun på forskellig vis klarede ved hårdt arbejde.

Da hun var blevet enke for anden gang,

Marie Schack. Foto i Ålborg Museum.

drog hun i 1921 over til sine børn og svigerbørn i Hartford i Connecticut. Her blev hun vel modtaget og hurtigt inddraget i socialt arbejde. Hun fik en rolle ved en stor udstilling på rådhuset, hvor hun demonstrerede, hvordan en rok brugtes til at spinde på, og hun demonstrerede også andre ting, som f.eks. hvordan danskerne holder (holdt) jul. Hun deltog også i plejen af en syg mand, hvor hun gik glip af belønning herfor. Endelig var hun husbestyrerinde for den danske præst, indtil hans forlovede kom, og der blev bryllup.

Materiale fra Marie Schack findes på udvandrerarkivet i Aalborg,⁷ hvor det må kunne ses. Ifølge indholdsfortegnelsen skal

der være 15 stykker korrespondance mellem hende og Torben Klinting samt andet.

Resten af bogen er delt i fire dele, nemlig først nogle slægtsoptegninger for Niels Christian Sørensen og hans slægt (udarbejdet af Thorvald Lodberg). Derpå »strandede skibe« med omtale af 12 strandinger, hvor indholdet synes af mindre styrke end i andre bøger om strandinger.

Endelig er et afsnit »Jyllands Klitter« om sandflugt og bekæmpelsen heraf samt et afsnit med overskriften »Tidkort« bestående af historier fra hav og fjord fortalt af gamle søfolk og fiskere.

Omtale af forfatterskabet andre steder eller andres udbytte af Klintings skrivelser
Værdien af Klintings bøger kan måles ved at se, om oplysningerne er brugt i senere historiske bøger og artikler.

I sit store værk om fiskeriet ved Nymindegab og på Holmslands Klit nævner Alan Hjort Rasmussen⁸ allerede i indledningen: »Torben Klinting har på forbillig vis omtalt fiskerlivet og søfarten i sine bøger fra 1927, 1930 og 1934, hvor der findes en række detaljerede skildringer fra Nymindegab. Blandt andet opdaterede han H. N. Krøyers svært tilgængelige undersøgelsesberetning om Nymindegab-fiskeriet i 1843. I indholdsfortegnelsen er Klinting nævnt syv steder, men han er nævnt i hele 14 noter, hvoraf de 6 er omtale af »Fra Jyllands Vestkyst«, fire af »Fiskerne ved Nymindegab«, tre af Træk fra Vestkysten« samt et af »Minder fra min Lærergerning«. I bogens note 113 nævnes også, at Torben Klinting holdt radioforedrag om havskibet »Frederik den Syvende« samt om kongens

besøg på Holmslands Klit. Samme foredrag er trykt i Ugebladet for Nørre Nebel og Omegn den 30.5.1929.

Noget tyder også på, at oplysninger i andre noter indirekte stammer fra Klinting (f.eks. note 371 om Ane Jensens fortælling om folkemarked og arbejde i Sønden om sommeren, hvor oplysningerne er fundet i Nationalmuseets etnologiske undersøgelser. Hun er ikke den Ane Jensen, som er nævnt ovenfor).

Klinting havde sit virke i Fåborg Sogn gennem mange år, og i den lokalhistoriske bog derfra⁴ omtales hans lærergerning fra 1882 til 1914 med uddrag af hans »Minder fra min lærergerning i Vestjylland«. Fra »Vestjyske Skildringer« citeres »En mærkelig Rejse« om transporten af pastor Svendsens svigermorders lig til København, og der refereres også til fortællingen »Fattige folk paa heden«, hvor han i 1922 havde haft Sara til at fortælle om sine oplevelser i et langt liv. Og der tilføjes: »hele Fortællingen fylder 30 Sider, og det hele burde egentlig optages i Sognets Historie, da det er en udmærket Skildring af livet, som det levedes dengang, ogsaa her i Sognet«. Endelig nævnes side 332, at Klinting også har skrevet en livsskildring af Kresten Daugaard i en af sine bøger.

Ole Degn⁹ skriver i sin »Fiskerne ved Nymindegab. Erhvervsliv og befolkningsforhold i Lønne Sogn i Vestjylland 1780-1901 under mindet om fiskerne ved Nymindegab (side 193 i 9), at fiskerne og deres imponerende arbejdsorganisation allerede fra 1930'erne på en mærkelig måde tiltrak sig opmærksomheden hos en række iagttagere, der fandt det væsentligt at få nedskrevet beskrivelser af det, de så. Her følger så en

Maleri af Lauritz Tuxen i Nymindegab Museum. Trankogning på stranden.

række, hvor Torben Klinting kommer i så fornemt selskab som bl.a. digteren Steen Steensen Blicher og maleren Lauritz Tuxen. I de 74 noter (de to sidste synes at mangle) nævnes Klintings bøger i 23. Kun to af hans bøger nævnes (Fiskerne ved Nymindegab og Træk fra Vestkysten henholdsvis 22 og to gange, idet begge nævnes i en note), men det er nok også de væsentligste, når det drejer sig om beskrivelsen af fiskerne og deres forhold.

I årbøgerne »Vestjyder fortæller« udgivet i Varde af Lions er noget af Klintings arbejder brugt. I årbogen fra 1970 nævnes at redaktionen også ser det som en opgave at genoptrykke ting af værdi, som længst er udsolgt og forgæves efterlyst. Det gælder i denne udgave Torben Klintings og H.F. Fejlbergs beretninger. Af Klinting er trykt »Nymindegab fiskere«. Det synes at bestå af det meste (side 143-167) af afsnit V i »Træk

fra Vestkysten« (side 143-167 i bogen) samt fem sider fra »Fiskerne fra Nymindegab« (side 49-54) nemlig om fiskerpigerne.

I Fra Ribe Amt var i 1946 en artikel med titlen »Fiskeriet ved Nymindegab.« Her anføres oplysninger fra indberetninger fra omkring 1860 af Smith, der var statens konsulent i fiskerisager, men side 416 henvises også til Torben Klinting bog »Fiskerne ved Nymindegab,« så begge kilder er benyttet. Om Klinting har kendt Smiths indberetninger er uoplyst

I den nye bog fra 2012 om Henne Sogn¹¹ er Klinting kun nævnt med en bog, men A. H. Rasmussen er citeret, så Klinting kommer indirekte med. Side 57 i Hennebogen nævnes Tuxen med følgende: »Da fiskeriet fra lejet ved Nymindestrømmen begyndte at gå tilbage, ville mange indtryk af de dagligdags aktiviteter i og omkring esehusene eller ved havbådene være gået tabt, hvis ikke Nymindegab var blevet opdaget af kunstmalerne. Den mest kendte var Lauritz Tuxen, som kom til fiskerlejet i 1879. Han har på flere malerier fastholdt det fiskermiljø, der få år efter forsvandt.«

Jeg vil gerne tilføje: »Og på skrift har Torben Klinting gjort tilsvarende.«

Afslutning

Ud over de nævnte bøger har Klinting skrevet en række indlæg i aviser og ugeblade, hvor noget er genbrugt i bøgerne eller omvendt. Ifølge Ole Lodberg Nielsen (www.lodberg.dk) indsamlede Klinting materiale til bogen »Nybyggerne på Lønne Hede –«, men Klinting døde, før bogen var færdig, så den blev udgivet af Thorvald Lodberg, med hvem han havde haft et godt samarbejde.

Flere af Klintings bøger er nu over hundrede år gamle, og efterhånden er de svære at få fat på.

Ved søgning på »Antikvariat.net« gennem de sidste måneder har der ikke været bøger af Klinting eller Torben Jensen til salg, siden jeg ved udgivelsen af årbogen i 2012 købte de tre, der var på listen. To af hans bøger, har jeg derfor måttet låne på biblioteket her i Viborg, hvor de måtte hjemskaffes fra henholdsvis Herning og Statsbiblioteket i Århus.

Meget taler for at genudgive de mest interessante af bøgerne. Det kunne gerne være de tre erindringsbøger samlet i en bog.

Litteratur

1. Niels Kayser Nielsen »Jord eller blæk? Et kulturhistorisk portræt af to vestjyske bondelærere.« *Fra Ribe Amt 2012*, 110, 99-113.
2. H.K.Kristensen »Torben Klinting.« *Fra Ribe Amt 1940*, 38, 168-69.
3. T.Tobiassen Kragelund »De nyttige sten. *Fra Ribe Amt 1949*, 47, 183-203 (især side 195)
4. Kristian Kristensen *Fåborg sogn. Lokalhistorie væsentlig for tiden efter 1800*. Eget forlag, Agerbæk, 1962
5. Evald Tang Kristensen *Øen Holmsland og dens Klit, beskrevet særlig med kulturhistorisk Hensyn*. Viborg, 1891.
6. Evald Kappelskov *Om Henne Sogn gennem tiderne*. Genoptrykt 1985.
7. Nancy Ruth Bartlett *A Guide to the North American Collection of The Danish Emigration Archives*. Aalborg 1997.
8. Alan Hjorth Rasmussen »En udmærket og bekvem fiskeplads ... *Årstidsfiskeriet fra Nymindegab og Holmslands Klit i 1800-årene*.« 2006.
9. Ole Degn »Fiskerne ved Nymindegab. Erhvervsliv og befolkningsforhold i Lønne Sogn i Vestjylland 1780-1901.« I Hans Chr. Johansen, Per Madsen og Ole Degn *Tre danske hystsamfund i det 19. århundrede*. Odense 1993, side 127-198.

10. J. Carl Christensen »Fiskeriet ved Nymindegab,« *Fra Ribe Amt 1946*, 44,410-430.
11. Mariann Ploug, Palle Uhd Jepsen og Lene B. Frandsen *Henne*. Museet for Varde By og Omegn. 2012.

Magne Juhl. Født 1947. Rævehøjen 2, Viborg. Fhv. overlæge lec.med. Har bl.a. skrevet mange artikler i Fra Ribe Amt og Lokalårbogen fra Bramminge.